בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 51414-06-16 האח נ' פלוני – בקשה למתן צו קיום צוואה
ת"ע 37930-04-17 פלוני נ' האח – התנגדות לצו קיום צוואה
ת"ע 51395-06-16 האח נ' פלוני – התנגדות לצו קיום צוואה
ת"ע 11600-06-16 פלוני נ' האח – בקשה למתן צו קיום צוואה

בפניי : **כבוד השופטת, סגנית הנשיא אלה מירז**

בעניין : **המנוחה פלונית**

התובע /המתנגד: **פלוני**
ע"י ב"כ עו"ד גיא אופיר

נ ג ד

המתנגד/המבקש : **האח**
ע"י ב"כ עו"ד נחמיה פליסר ואח'

פ ס ק ד י ן

מבוא

מעשה בשתי צוואות אותן ערכה המנוחה בהפרש של כשלושה וחצי חודשים כביכול, האחת לטובת אחיה היחיד והשניה לעובד בית האבות בו גרה. כל אחד מהם מתנגד לצוואת השני ומכאן הדיון בהתנגדויות והכרעה בשאלה מי מהצוואות משקפת רצון המנוחה?

1. המנוחה גב' פלונית, היתה הבת הבכורה מתוך 3 אחים – האח הצעיר-המתנגד, ואחות נוספת שהלכה לעולמה לפני עשורים רבים. המנוחה התאלמנה לפני שנים ארוכות ולא העמידה צאצאים. בשנת 2006, כעשור לפני פטירתה, רכשה יחידת דיור ב"**מוסד לדיור מוגן**" ושם התגוררה עד סוף ימיה (להלן – "**המוסד**").

2. **המנוחה הלכה לעולמה ביום 5.1.2016 בגיל 82 בבית החולים רמב"ם בחיפה**. שאר הבשר היחיד ממשפחתה הוא אחיה, מר האח-המתנגד (להלן – "**האח**"). הוא אוחז בידיו את צוואתה של אחותו המנוחה מיום **31.3.2015**, **ולפיה ציוותה לו את כל עזבונה**, ועותר לתת צו לקיומה. לעומתו, גם המבקש מר פלוני אוחז בידיו צוואה מאוחרת יותר של המנוחה לטענתו מיום **20.7.2015**, **ולפיה ציוותה לו את כל עזבונה**, ועותר לתת צו לקיומה. כל אחד מהצדדים הניצים אף הגיש התנגדות למתן צו לקיום הצוואה בה אוחז האחר.

3. נציין שמר פלוני (להלן – "**המבקש**") הועסק במועד עריכת הצוואות במוסד בו התגוררה המנוחה כאיש אחזקה, והכיר את המנוחה במסגרת עבודתו. האח טוען שדין הצוואה בה אוחז המבקש להתבטל משלל טעמים. ראשית, על בסיס הפגמים הצורניים שנפלו בה. שנית, הואיל והצוואה היא פרי השפעה בלתי הוגנת, ניצול וסחיטה של המנוחה ומעורבות בעריכתה. ושלישית, הואיל והמנוחה ביטלה את הצוואה באופן שקרעה אותה לגזרים.

4. שתי הצוואות בענייננו

א. **הצוואה בה אוחז האח המתנגד** - צוואה נוטריונית שנערכה ביום **31.3.2015** בפניי עו"ד נוטריון מר אצ"ש, ולפיה מצווה המנוחה את מלוא עזבונה לאחיה היחיד (להלן – "**צוואת האח**").

ב. **הצוואה בה אוחז המבקש** – צוואה נוטריונית, לאמור צוואה בפני רשות בהתאם לסעיף 22 לחוק הירושה, שנערכה לטענת המבקש ביום **20.7.2015** בפני עו"ד נוטריון מר ע"ס, ולפיה המנוחה מצווה את מלוא עזבונה למבקש (להלן – "**הצוואה הנוטריונית**").

בעניינה של הצוואה הנוטריונית, יובהר עוד כדלקמן:

5. **מועד החתימה על הצוואה הנוטריונית** - בעותק הצוואה הנוטריונית אותו הגיש **המבקש** לרשם לענייני ירושה, **נושא האישור הנוטריוני** את התאריך 20.7.**2015** – כמועד הנטען לעריכת הצוואה הנוטריונית. יחד עם זאת, ניתן להבחין שהתאריך המודפס על **הצוואה** הוא 20.7.**2014**. על גבי הספרה 4 נמתח קו בכתב-יד, ותחתיה נכתבה הספרה 5 בכתב-יד. לאמור שתאריך החתימה הנחזה והמתוקן הוא 20.7.2015. הנוטריון ע"ס חתם לצד תיקון זה.

6. בהעתק הצוואה הנוטריונית, שעותק צילומי ממנו הוגש על ידי **האח**, מועד הצוואה לא תוקן, ונותר התאריך המודפס, 20.7.**2014**, בעוד האישור הנוטריוני נושא תאריך 20.7.**2015** כאמור. לאמור, שעל העתק זה לא נעשה ניסיון לתקן את תאריך הצוואה.

7. **הצוואה בעדים** - בדיעבד התברר, שבטרם חתמה המנוחה לכאורה על הצוואה הנוטריונית, **הקדימה וחתמה, לכאורה באותו היום**, על צוואה בעדים לפי סעיף 20 לחוק הירושה. הצוואה נושאת כותרת מודפסת: "**צוואה הדדית**", בעוד המילה "הדדית" נמחקה בכתב יד באמצעות שרבוט (להלן – "**הצוואה בעדים**"). לכאורה, הצוואה בעדים זהה לצוואה הנוטריונית, ובה המנוחה מצווה את כל עזבונה למבקש. העו"ד-נוטריון ע"ס שימש עד לצוואה בעדים, לצד העד הנוסף, המתקרא על גבי הצוואה **מר "מ"א"**.

8. גם התאריך המתנוסס על גבי הצוואה בעדים הוא 20.7.**2014**, בעוד הנוטריון עומד על כך שהצוואה הנוטריונית והן הצוואה בעדים נחתמו שתיהן ביום 20.7.**2015**.

9. עו"ד ע"ס (להלן – "**הנוטריון**") הגיש תצהיר מטעם המבקש, בו ביקש לשפוך אור על נסיבות עריכת הצוואה הנוטריונית והצוואה בעדים, ולתת דעתו לפגמים הצורניים הנטענים. בית המשפט הקדים וזימן את הנוטריון לחקירה בפתח שלב ההוכחות ובטרם שמיעת בעלי-הדין ועדיהם.

10. אלו הם ההליכים העומדים להכרעת בית המשפט:

א. ת"ע 51414-06-16 – בקשת האח למתן צו קיום לצוואת 31.3.2015 ;

ב. ת"ע 37930-04-17 – התנגדות המבקש למתן לצו קיום לצוואת 31.3.2015,

ג. ת"ע 11600-06-16 - בקשת המבקש למתן צו לקיום הצוואה הנוטריונית ;

ד. ת"ע 51395-06-16 – התנגדות האח למתן לצו לקיום הצוואה הנוטריונית.

11. תמצית טענות האח

א. המנוחה התאלמנה לפני שנים רבות, לא הניחה צאצאים, והוא בן המשפחה היחיד שנותר לה. מילדות ועד גבורות הוא והמנוחה שמרו על קשר מתמיד – הגם שידע עליות ומורדות. לאחר שהמנוחה התאלמנה הוא ניצב לצידה כל עת שנזקקה, סיפק לה צרכיה וסעד אותה לעת הצורך. לימים תמך בה ברכישת יחידת הדיור במוסד. הוא שימש גם איש הקשר עבור המוסד, פרטיו ומספר הטלפון שלו היו ידועים להנהלה ולצוות העובדים, ומהם קיבל דיווחים ובקשות בנוגע למנוחה אותן מילא בחפץ לב.

ב. בשנת 2007 שכל האח את בתו, שהותירה אחריה בעל ו 3 ילדים. לטרגדיה היתה השפעה עצומה על אורחות חייו והוא ומשפחתו התכנסו באבלם. ביקוריו אצל המנוחה התמעטו, אך מעולם לא ניתק עמה את הקשר. גם מצבו הבריאותי של האח הורע והוא היה זמין פחות מבעבר לבקרה.

ג. בדיעבד הוא למד שהפחתת עצימות מעורבותו בחייה של אחותו היתה שעת כושר עבור המבקש להתקרב אל המנוחה, לזכות באמונה ולנצל את ממונה. הוא שמע ממנהלת המוסד, גב' י"א, ששמעה מפי המנוחה שהמבקש הונה אותה, הביא אותה לכתוב צוואה, וכן שהמנוחה השמידה את צוואת המבקש נוכח אכזבתה ממנו.

ד. לאחר פטירת המנוחה מצא מבין מסמכי המנוחה העתק צילומי של הצוואה הנוטריונית, חתום על ידי המנוחה, **והתאריך הנקוב עליה הוא 20.7.14. לטענתו, תיקון התאריך ע"י הנוטריון הוא בבחינת זיוף**.

ה. המבקש יצר בעורמה תלות של המנוחה בו, והוציא ממנה כספים במרמה. הוא פרט על ליבה, שגם שמה של אמו הוא פלונית ; הוא טען בפניה למחסור בכסף ; גרם לה להאמין שיכול להפנותה לרופאים שיביאו מזור למחלותיה, ושחייה תלויים בו, ואף אסר עליה לקבל תרופות או טיפול ללא הסכמתו. המנוחה אכן היתה דורשת את נוכחותו ומסרבת לקבלת טיפול ללא אישורו. הוא היה מודע לחולשתה וניצל אותה ; בעיני המנוחה הוא היה חלק מהצוות ו"מטפל שלה". מעשים אלה **הם בבחינת השפעה בלתי הוגנת שדינה בטלות צוואת המבקש מתוקף סעיף 30(א) לחוק הירושה, תשכ"ה-1965**.

ו. האח מעלה בתצהירו דוגמא לדרך התנהלות המבקש, ומספר על בני הזוג **ה"ה ג'** שהיו בעלי דירה. גב' ג' שהתה אף היא במוסד והכירה את המבקש. לימים מכרו היא ובעלה את דירתם למבקש במחיר נמוך ממחיר השוק לטענתו. עורך הדין שטיפל בעסקת המכר היה אחיו של המבקש, עו"ד י"ט. המבקש רשם

את הדירה על שם בתו, ולאחר שנה, העביר את הדירה ללא תמורה, משמה של בתו, לשמו. האח לומד ממקרה זה על שיטה הנלמדת ממעשי המבקש לנצל את הקשישים במוסד למטרותיו, אותה יישם לכאורה גם על המנוחה.

ז. מעשיו של המבקש מנוגדים לתקנון המוסד, עליו חתם במעמד העסקתו, האוסר על עובדי המוסד לקבל טובת הנאה כלשהי מדיירי המקום. כשנודע להנהלת המוסד על צוואת המנוחה לטובת המבקש, נקרא המבקש לבירור, ותחילה טען שלא ידע על הדבר **ושמוכן לוותר על שהורישה לו המנוחה.** אך לאחר מספר ימים, חזר בו מהתחייבותו לכאורה.

12. **גב' י"א**, מנהלת המוסד (להלן – "**המנהלת**"), מחזקת חלק מטענות האח בתצהירה (סומן **מת/5**). היא מתארת שכחודש לפני פטירת המנוחה, היא נסעה יחד עם עו"ס המוסד, **גב' א"ב** (להלן – "**העו"ס**"), לבקרה במוסד סיעודי "[...]" ב[...]. המנוחה שהתה באותו מקום לאחר אשפוז וניתוח בבית החולים רמב"ם בעקבות שבר באגן הירכיים, הואיל ולא היה באפשרותה לשוב ולהתגורר במצבה במוסד.

13. המנהלת הקליטה חלקים מהשיחה בינה והעו"ס לבין המנוחה באמצעות מכשיר הטלפון שבידיה. ההקלטה נקטעה מספר פעמים בעקבות שיחות נכנסות. תמלילי חלקים מהשיחה צורפו לתצהירה, והן לתצהיר העו"ס **גב' א"ב** שתיארה אף היא את מעמד אותה שיחה והקלטה בתצהירה (סומן **מת/8**).

14. המנהלת והעו"ס מצהירות עוד שהמנוחה טענה בפניהן באותה פגישה **שהמבקש ניצל אותה.** הוא סיפר לה שאין ביכולתו לרכוש לו ולמשפחתו בגדים, והיא מתוך רחמים נתנה לו כספים. הוא אף גרם לה לערוך צוואה לטובתו, ולאחר מעשה התנער ממנה והתחמק מלסייע לה. בעבר התייחסה אליו כמו לבן, אך הוא אכזב אותה. במעמד אותה פגישה, לטענת המנהלת והעו"ס, המנוחה היתה כעוסה וכאובה, **וסיפרה שביטלה את הצוואה.** ששאלו את המנוחה כיצד? אמרה המנוחה **שקרעה את הצוואה הנוטריונית** וחיוותה בידיה בתנועות קריעה. עוד טוענת המנהלת שהמנוחה פיתחה תלות במבקש וסירבה לקבל טיפול ותרופות ללא הסכמתו.

15. תמצית טענות המבקש

א. לטענתו בתצהירו (סומן **מב/7**), במועד עריכת הצוואה הנוטריונית היתה המנוחה צלולה, ומודעת לרצונותיה ומעשיה. הצוואה הנוטריונית משקפת אף את רצון המנוחה להוריש לו את מלוא עזבונה, כמי שהיה האדם הקרוב אליה ביותר אותה עת, כמו גם את רצונה **שלא** להוריש עזבונה לאחיה, שדעתה עליו היתה שלילית.

ב. עד לפיטוריו בעקבות המקרה מושא ההליך, עבד במוסד במשך 11 שנים. הוא הועסק כאיש אחזקה, ולא עסק בסיעוד או טיפול בדיירי המוסד. כל היכרותו עם הדיירים היתה במסגרת תפקידו, ולא כאיש סגל טיפולי או סיעודי. במוסד קיים אגף נפרד לדיירים סיעודיים, והמנוחה לא התגוררה בו, כי אם באגף המגורים שמספק מפרט ושירותים ברמה גבוהה.

ג. הוא אהב את עבודתו ואת הדיירים וזכה להערכה וחיבה, וזכה להערכה גם בעקבות פעילויות התרבות שארגן לדיירים. הוא נהג במנוחה באדיבות וכבוד כשם שנהג עם כל הדיירים. כופר בטענה כאילו יצר חברויות מתוך מטרה פסולה או כוונה נסתרת.

ד. המנוחה אהבה אותו באופן מיוחד, **ואמרה לו לא אחת שאוהבת אותו כבן.** היא עמדה על כך שיתלווה עמה לבדיקות מחוץ למוסד, והיה זה המשך טבעי לקרבתם. המנוחה לא העמידה את הדבר כתנאי, ולא היתה בכך תלות כלשהי. הוא כופר עוד בטענה כאילו מנע ממנה טיפול רפואי, לו היא זכתה מצוות המקום שלא היה קשור אליו בשום אופן. הוא כופר בטענה שהמוסד היה מעמיד את בריאותה של המנוחה בסיכון והיה קושר את הטיפול הנחוץ לה להסכמה של "אינסטלטור" כטענת האח. הוא מכחיש עוד את המיוחס לו כאילו הבטיח להפגיש את המנוחה עם רופאים או מטפלים.

ה. המבקש כופר בכל טענה המייחסת לו פסול במעשיו בעבר. במשך שנות עבודתו הרבות הכיר מספר רב של דיירים ואת בני משפחתם ולא היה רבב במעשיו. הוא הדין לגבי עסקת רכישת הדירה לבתו שמוזכרת על ידי האח. חזקה על רשויות המדינה שהיו פועלות כדין במידה והיו סוברות שקיים פגם בעסקה או בגובה התמורה.

ו. הוא כופר במיוחס לו על ידי מנהלת המוסד גב' י"א והעו"ס גב' א"ב, ותוהה על מניעיהן להקליט את השיחה עם המנוחה במועד והמעמד שהוקלטה. הוא כופר עוד בתמלילים מושא השיחה, וכן במיוחס למנוחה מתוך התמלילים.

ז. מערכת היחסים בין המנוחה לבין האח ואשתו היתה עכורה, ולמנוחה היו טענות קשות כלפי השניים. המנוחה עוד הביעה בפניו את דעתה, שעניינו של האח בה הוא עזבונה בלבד.

ח. הצוואה שנערכה לטובת האח היא פרי מעורבות נמרצת מצד האח ואינה משקפת את היחסים ביניהם. ככל שהמסמך נחתם על ידי המנוחה, היא לא עשתה כן מתוך רצונה החופשי. המנוחה הבינה היטב טיבה של צוואת האח, ותוך פחות מ 4 חודשים ביטלה אותה באמצעות צוואת המבקש, ואף בקשה מהנוטריון לוודא שיהיה רשום באופן מפורש שצוואתה הקודמת – בטלה.

ט. בעת שהמנוחה היתה תלויה בין חיים ומוות בימיה האחרונים, בחר האח שלא לסעוד את אחותו ותחת זאת ביקש להלך אימים על המבקש באמצעות הנהלת המוסד. ביום 27.12.15 התקבלה במוסד תלונת האח כלפי המבקש, בעקבותיה נערך לו שימוע ללא הודעה מוקדמת. **המבקש הדגיש שלא היתה לו כל מעורבות בעריכת הצוואה הנוטריונית.**

י. ביום 3.1.16, יומיים טרם פטירת המנוחה, נדרש המבקש על ידי המוסד, תוך הפעלת לחץ ואיומים כלפיו, לחתום על מסמך לפיו הוא מוותר על הרכוש שהותירה לו המנוחה, וזאת כתנאי להמשך עבודתו. משום סירובו לחתום על המסמך, פוטר לאלתר. בכך פעל המוסד כעושה דברו של האח ופיטוריו היו שלא כדין.

דיון והכרעה

הפגמים הצורניים בצוואה

16. לאחר עיון ארוך בטענות הצדדים ובעיקר בצוואה הנוטריונית, ומנגד עיון בצוואה בעדים, מוצא בית המשפט **שנפלו בצוואה הנוטריונית פגמים צורניים היורדים לשורשו של עניין.** עוד סבור בית המשפט שההכרעה במחלוקת שבין הצדדים ובתוקפה של הצוואה הנוטריונית, נובעת מתוך בירור הפגמים הצורניים, שיש בהם להכריע את נטל השכנוע ומידתו, ולהוביל לממצאים לגבי רצונה של המנוחה.

17. כפי שעלה מחקירתו של הנוטריון, אפשר לתאר את התייחסותו לפגמים הספציפיים, ולפגמים בכלל, כשוויון נפש, בלשון המעטה. חקירתו הותירה על בית המשפט רושם שלילי ביותר לגבי מהימנותו ומקצועיותו. בחקירתו הנגדית ציין שהוא עוסק במקרקעין ובסכסוכים אזרחיים (ע' 4). הוא אמנם עורך צוואות אך אינו מתמחה בתחום (ע' 5, ש' 9). הוא ערך לדבריו כ 20-30 צוואות לאורך השנים, **אך צוואת המנוחה היא הצוואה נוטריונית היחידה שערך** (ע' 5, ש' 19).

18. בית המשפט מוצא עוד שלנוכח הפגמים הצורניים, ריבויים ומהותם, אין מקום לקיום החזקה לפיה הצוואה הנוטריונית משקפת את רצונה החופשי של המנוחה. הדברים יבוארו עוד בהמשך ולאחר בחינת שלל הפגמים מהם סובלת הצוואה הנוטריונית. **אין מנוס בנסיבות העניין מלקבוע שנטל השכנוע בעניינו עבר משכמו של האח לשכמו של המבקש, להוכיח שחרף הפגמים, משקפת הצוואה הנוטריונית את רצונה החופשי של המנוחה** (**שאול שוחט** – "**פגמים בצוואות**", תשע"ו-2016, ע' **69** והסימוכין שם).

התאריך השונה באישור ובצוואה, ושינויו בכתב יד

19. בהתנגדותו עמד האח על שינוי התאריך על גבי הצוואה בכתב-יד על ידי הנוטריון – מעשה המגיע לדבריו כדי זיוף. בתצהירו (סומן **מב/1/א'**) טען **הנוטריון** שנפלה "**טעות סופר**" בציון התאריך על גבי צוואה הנוטריונית, ולדבריו "**טעות הסופר תוקנה על ידי במעמד חתימת הצוואה**" (ס' 14). הוא עומד על כך ששתי הצוואות (הנוטריונית ובעדים) נחתמו ביום 20.7.2015, כמצוין באישור הנוטריוני – **ובניגוד לתאריך הנקוב על שתי הצוואות : 20.7.2014.**

20. לראיה צירף לתצהירו **המחאה** שמסרה לו המנוחה עבור שכ"ט שמועד פירעונה 20.7.2015, וכן את **הקבלה** שהנפיק בו ביום עבור המחאה זו. הנוטריון הוסיף וצירף באמצעות ב"כ המבקש אסופת מסמכים (סומן **מב/1/ב'**). בין היתר – **כרטיסיית לקוח** על שמה של המנוחה המלמדת לכאורה על קבלת ההמחאה האמורה ביום 20.7.2015; העתק מ**תרשומת** שערך לכאורה הנוטריון בפגישתו עם המנוחה; **צילום ת"ז** של המנוחה והמבקש אשר המנוחה לכאורה נתנה בידיו; העתק מתוך "**ספר נוטריון**" ובו מצוין מעשה הצוואה הנוטריונית ע"ש המנוחה בתאריך 20.7.2015.

21. הנוטריון עמד על כך שהנפיק **שני עותקים** מהצוואה הנוטריונית. בתצהירו טען כזכור שתיקן את התאריך השגוי על גבי הצוואות, בכתב יד ובמעמד חתימתן. מנגד, האח הציג את העותק הצילומי מהצוואה הנוטריונית

המצוי בידיו, **בו התאריך לא שונה משנת 2014 ל-2015** (הוגש וסומן **מת/3**). למראה המסמך, חזר בו הנוטריון מהצהרתו:

22. "**[...] בצוואה עצמה לא תיקנתי את ה-20.7.14, למרות שהייתי צריך לתקן באותו מעמד, אבל בפועל אם זה צילום אמיתי, לא תיקנתי**". (ע' 17, ש' 28-29). לדבריו עוד "**כנראה שלא**" תיקן את כל העותקים ואינו יכול לזכור (ע' 18, ש' 2-5). כמו כן, לדבריו "**יכול להיות אבל מה שקורה זה שאני מוציא 2, יכול להיות שהוצאתי 3 ואני לא זוכר, אבל אין פה אלמנט של זיוף או כלום**" (ע' 19, ש' 1).

23. תשובות אלה רחוקות מלהניח את הדעת. אמור מעתה, שרק על גבי העותק שהחזיק בידיו המבקש, והוגש לרשם לענייני ירושה, מופיע אותו תיקון בכתב יד שנעשה על ידי הנוטריון. על העותקים האחרים, יהיה מספרם אשר יהיה, **התאריך אינו מתוקן וקיימת סתירה בין תאריך האישור הנוטריוני לבין התאריך הנקוב על גבי הצוואה הנוטריונית והצוואה בעדים כאחד.**

24. ויתירה מכך, הנוטריון אישר שאת התיקון בכתב יד לא ערך במועד חתימת הצוואה או בפניי המנוחה. ברי שלשיטתו המנוחה לא היתה מודעת לאותה טעות נטענת, ואף לא לאותו תיקון. נזכיר שוב ש"טעות" הנטענת חזרה על עצמה גם בצוואה בעדים. במילים אחרות, לשיטתו של הנוטריון, הוא טעה בתאריך הנקוב על גבי הצוואה בעדים, ולאחר ששב על פעמיו והכין לדרישת המנוחה לדבריו, צוואה נוטריונית, **הוא שב וטעה בשנית בציון התאריך תוך עריכת מסמך שונה ונפרד.**

25. משנשאל הנוטריון כיצד יתכן שטעה הן בצוואה בעדים, והן בצוואה חדשה לחלוטין שנעשתה בפניי רשות, לא סיפק תשובה מניחה את הדעת, ולדבריו לא הבחין בטעות (ע' 17, ש' 14-21). גם לשאלת בית המשפט לא הצליח לשפוך אור על התמונה או להקרין מהימנות:

> "**לשאלת ביהמ"ש אם ייתכן שהצוואה בעדים אומנם נחתמה בתאריך הרשום עליה, 20.7.14 ואילו הצוואה הנוטריונית נחתמה ב-20.7.15 אני משיב שלא יכול להיות, החשבונית שהוצאה עבור הצוואה היא משנת 2015, אם הייתה משלמת לי ב-2014, הייתי מוציא חשבונית, אנחנו לא עובדים בשחור**" (ע' 16, ש' 1-3).

26. פועל יוצא מכך, הוא שתלויים ועומדים **ספקות כבדים לגבי מועד חתימת הצוואה הנוטריונית** (והצוואה בעדים), על כל המשתמע מכך **וההשלכות על הצוואה מיום 31.3.15 שנערכה לטובת האח.**

27. לא נעלמו מעיני בית המשפט הראיות שצירף הנוטריון באמצעות ב"כ המבקש, אך סבורני שבנסיבות העניין, אין בהן לסייע למבקש. העתק ספר הנוטריונים אינו יכול להוות ראיה הואיל והנוטריון מצא לנכון להשחיר את המספרים הסידוריים המוצמדים לכל אישור. נוכח חוסר האמון שעורר הנוטריון בחקירתו, אליה נוסיף ונפנה להלן, בית המשפט מתקשה עוד בנסיבות העניין לתת משקל להעתק ההמחאה והן להעתק הקבלה. **ניכר**

עוד שההמחאה היא "פתוחה" ולא מולאה על ידי המנוחה - לא הסכום ולא התאריך - אשר לכל היותר חתמה עליה – מראש או בעת מסירתה.

28. נציין שהמבקש **לא ביקש לזמן לעדות את העד השני לצוואה בעדים**, בכדי לשפוך אור על המעמד, על מצבה של המנוחה ועל רצונה כפי שהשתקף והדבר פועל לרעתו.

29. כך או כך, תיקון התאריך הנקוב על גבי הצוואה, בין אם נעשה בכתב יד ובין אם לאו, כל שכן ללא ידיעתה של המנוחה, הוא מעשה אסור בתכלית האיסור.

תקנה 12(ד) ל**תקנות הנוטריונים, תשל"ז-1977** (להלן – "**תקנות הנוטריונים**"), מורנו:

מניעת שינויים במסמך

(ד) הוצא אישור נוטריוני, לא יעשה הנוטריון ולא ירשה לאחר לעשות שינוי, ביטול או מחיקה בו ובמסמך שלגביו ניתן האישור.

הנוטריון בענייננו פעל בניגוד גמור לתקנה, **ובענייננו פגם היורד לשורשו של עניין** – מעבר לספקות שמעורים הדברים לגבי מועד עריכת הצוואה כאמור.

פגמים צורניים נוספים

30. ראוי לציין שהדרישות הדווקניות בהן נדרש הנוטריון לעמוד, אינן משום גחמה – וכך רואה אותן למרבה הצער הנוטריון. דרישות אלה נועדו להבטיח את החוסן החוקי אותו העניק הדין לאישור הנוטריוני ולפעולות הנוטריון.

חוק הנוטריונים, תשל"ו-1976 (להלן – "**חוק הנוטריונים**"), מורנו בסעיף 19:

"אישורו של נוטריון לפי חוק זה והתקנות על פיו, יהיה ראיה מספקת בהליך משפטי, ללא צורך בראיה נוספת, לדברי הנוטריון ולמעשיו ולדברי אחרים ולמעשיהם שאמרו או עשו בפניו, הכל כאמור באישור".

31. הדרישות הצורניות נולדו אפוא על מנת להבטיח את אותו חוסן שחוק הנוטריונים מעניק לעבודת הנוטריון ולמסמכים המוציא תחת ידו. הקפדה דווקנית על כללים אלה היא המבטיחה את האמון שנותנים הציבור והדין בחוסן המסמך. **הימנעות מעמידה בכללים, מורידה לטמיון אמון זה ופותחת פתח לבחינת עבודת הנוטריון תחת זכוכית מגדלת.**

ניהול ספרים

32. **סעיף 31** ל**חוק הנוטריונים** מטיל על נוטריון חובה לניהול ספרים:

"נוטריון ינהל ספרים בקשר למילוי תפקידו, ובהם יירשמו פעולותיו בדרך שנקבעה בתקנות".

גם אם בית המשפט יניח לשם הדיון בלבד שההעתק החלקי, המודפס, מ"ספר הנוטריון" לכאורה, שצירף הנוטריון, הוא ספר הנוטריון הנדרש ממנו בהתאם ל**תקנה 21** ל**תקנות הנוטריונים**, הנוטריון השחיר את שמות הלקוחות, מטעמים מובנים, אך מצא לנכון ללא כל סיבה נראית לעין, **להוסיף ולהשחיר גם את המספרים הסידוריים**. השחרת המספרים הסידוריים אינה מאפשרת לקבוע שהוראות תקנה 21 מולאו על ידי הנוטריון. השחרת המספרים הסידוריים מקימה חזקה, שחשיפתם עלולה היתה לפגוע בגרסת הנוטריון בהקשר זה. יתירה מכך, הלכה למעשה **אין יסוד להנחה שהרשימה שצירף הנוטריון היא אכן ספר הנוטריונים**. מדובר בפלט מודפס ללא כל סימני זיהוי, שאין עליו כל תיקוף ונראה ככל טבלה אחרת שנערכה על גבי המחשב. אין כל חתימה או סימן לגבי מקורו של הפלט. ככל שהמקור לטבלה הוא פלט של תוכנה לניהול תיקים, אין לכך כל סימן על גבי הרשימה.

הספק לגבי אמיתות הרשימה מתגבר מעיון ברשימה ואיתור שמה של המנוחה. שמה לא הושחר, לצדו מצוין התאריך 20.7.15 - מועד הצוואה הנוטריונית כנטען, **אך המספר הסידורי נמחק** כאמור. כמו כן, על דרך המקרה, לכאורה, יצא ששמה של המנוחה הוא האחרון ברשימה כמי שמופיעה באותו עמוד (ע' 3).

יתירה אף מכך, ישנן בתקנות הנוטריונים **הוראות מיוחדת לגבי אישור צוואה** (תקנה 23(ב)):

"נוטריון ינהל פנקס צוואות וירשום בו את מועד עריכת הצוואה, שם המצווה, המספר הסידורי של האישור הנוטריוני, אזור הפעולה ושם הרשם לעניני ירושה שאצלו הופקדה הצוואה ומועד הפקדתה; לכל רישום יהא מספר סידורי שוטף, לפי מועד הפקדתה של הצוואה או מועד מסירתה לידי המצווה, לפי הענין".

אין חולק שהנוטריון לא ניהל פנקס צוואות והדבר אף לא נטען.

33. בחקירתו אישר הנוטריון **שהוא אינו מחזיק פנקס מיוחד של צוואות**, וכן שלא ציין על שולי המסמך את שכ"ט לפי תקנה 17 לתקנות הנוטריונים. לדבריו, הוא לא נוהג לעשות כן באף אישור והדבר לדבריו "**לא נראה לי משמעותי**" (ע' 5, ש' 20-32).

סימני השאלה הרבים שמעוררת הרשימה שהמציא הנוטריון כשלעצמה, לצד העדר פנקס צוואות כדין, אינם מאפשרים לקבל מסמך זה כראיה למועד עריכת הצוואה הנוטריונית, ואף לא כראיה למועד עריכת האישור הנוטריוני.

סימון נספחים

34. **תקנה 11** ל**תקנות הנוטריונים** מורה:

הנספחים המצורפים לאישור נוטריוני יסמן אותם הנוטריון כל אחד באות או במספר, יחתום על כל עמוד שלהם בראשי תיבות של שמו ויטביעם בחותמו.

אין חולק שהנוטריון לא מילא חובה זו, ולא סימן את הצוואה בסימן כלשהו כנדרש בדין.

גביית שכ"ט וציון שכר הטרחה על גבי האישור

35. **תקנה 17(א)** ל**תקנות הנוטריונים** מורה:

"**בסוף האישור יציין נוטריון את השכר שגבה בעד האישור או שמבקש השירות חייב בו כאמור בתקנות הנוטריונים (שכר שירותים), התשל"ט-1978 [...]**"

אין חולק שהנוטריון לא פעל כנדרש והשמיט מנוסח האישור הנוטריוני לצוואה, את ציון שכר הטרחה שגבה לדבריו מן המנוחה – 1,000 ₪ (כולל מע"מ). כאמור לעיל, הוא לא מוצא את מחדלו משמעותי (ע' 5, ש' 20-32). מדובר בפגם היורד לשורשו של עניין, ומחוקק המשנה לא השחית מילים לריק בהקשר זה. **תקנות הנוטריונים (שכר שירותים), תשל"ט-1978** (להלן – "**תקנות השכר**"), העמידו מחירון לשירותי הנוטריון (ר' תקנה 1, ו – 4).

36. מתוקף **תקנה 1א(א)** ל**תקנות השכר**, רשאי נוטריון שלא לגבות שכ"ט, בין השאר אם שוכנע שמקבל השירות הוא חסר אמצעים. המנוחה לא היתה חסרת אמצעים ומי מהצדדים לא טען כך. גם אם בחר הנוטריון לעשות למנוחה "הנחה" לדבריו, ולבקשתה, **אין הוא פטור מציון שכ"ט על גבי אישור הנוטריוני** (ר' **תקנה 17(ב)** ל**תקנות הנוטריונים**).

37. **תקנה 9(א)** ל**תקנות השכר** מזכה את הנוטריון בשכ"ט נוסף על מתן שירות מחוץ למשרדו, כשם שעשה בענייננו, לרבות השבת הוצאות נסיעה. אף על פי שהחתימה על שתי הצוואות נעשתה בביתה של המנוחה ושלא במשרדו

של הנוטריון, **האחרון לא פעל לגביית שכ"ט נפרד עבור כך**, באופן מובחן משכר הטרחה עבור עבודתו. הנוטריון לא הראה עוד כל זיקה בין הסכום שגבה לבין המחירים הנקובים בתקנות השכר.

38. הנוטריון אישר בחקירתו שלא גבה שכ"ט נוסף עבור הצוואה הנוטריונית, אלא רק עבור הצוואה בעדים, ואף לא עבור הגעתו לבית המנוחה. לדבריו, לאחר חתימת הצוואה בעדים, המנוחה בקשה "כוכב אדום" (קרי, צוואה נוטריונית) ולדבריו "**אני לא כזה קטנוני**" (ע' 11, ש' 8). הוא מאשר עוד שמכיר את תקנות הנוטריונים, אותן הוא נמנע מלקיים באופן מפגיע, אך לדבריו "**אין לי בעיה עם זה**" (ע' 11, ש' 17).

39. הנה כי כן, מחדליו של הנוטריון הם בעלי זיקה ישירה לקושי בקביעת ממצא באשר לפעולותיו או לתת אמון בעבודתו – אמון המתחייב מהחוק ונובע מקיום דווקני של הוראות הדין. במידה והיה פועל הנוטריון לפי ההוראות הנוגעות לגביית שכר טרחה ופירוטו כדין על גבי האישור, יכול היה בית המשפט לנסות ולהתחקות אחר צעדיו ולעמיד את גרסתו במבחן. כלום אכן נערכו הצוואה הנוטריונית והצוואה בעדים באותו היום? **האם אכן ביום 20.7.2015 או שמא יש מקום לסברה שהצוואות נערכו בשנת 2014 ולפני צוואת האח?** האם אכן הנוטריון הגיע למעונה של המנוחה, החתימה על צוואה בעדים, ולאחר מכן יצא ושב כלעומת שבא פעם שניה להחתימה על צוואה נוטריונית? שאלות אלה נובעות באופן ישיר מן הפגמים שצוינו לעיל, **לרבות מתיקון התאריך והספק המתעורר לגבי מועד עריכת שתי הצוואות**.

40. הנוטריון לא הצביע עוד על זיקה בין פעולותיו עבור המנוחה, לבין שיעור שכר הטרחה הנטען בו נשאה המנוחה, בסך 1,000 ₪ (כולל מע"מ).

41. **כאמור, הנטל לשכנע את בית המשפט ולהציג ראיות לכך שעניינו בצוואת אמת המשקפת את רצון המנוחה, מונח על כתפי המבקש**. הנוטריון הגיש תצהיר והעיד מטעם המבקש, וגרסת הנוטריון לצד הראיות שהציג ושנמנע מלהציג, **מקימות ספק של ממש לגבי רצונה של המנוחה.**

42. למעלה מן הצורך, נפנה עוד ל**תקנה 4(ה)** ל**תקנות הנוטריונים**:

> **בירור הכשרות המשפטית וחופשיות הרצון**
>
> **(ה) לא יתן נוטריון אישור על עשיית פעולה בפניו אם המבקש לבצע את הפעולה מאושפז בבית חולים או מרותק למיטתו, כל עוד לא הוצגה בפניו תעודה רפואית לפי טופס שבתוספת הראשונה שהוצאה ביום עשיית הפעולה; התעודה הרפואית תצורף לעותק האישור שיישמר בידי הנוטריון.**

אמנם בענייננו המנוחה לא היתה מרותקת למיטתה, **אך נזקקה לעזרת הזולת ולליווי וסיוע בניידות בפעולות** שוטפות. לא בכדי נענה הנוטריון לבקשתה להגיע אל ביתה ולערוך את מעמד החתימה בביתה ושלא במשרדו. בהקשר זה נקבע שאין להעניק למושג "מרותק למיטתו" פירוש מילולי ומצומצם, אלא פירוש מהותי, ולהשית על הנוטריון **חובה לדרוש תעודה רפואית נכונה ליום החתימה על הצוואה** בנסיבות בהן התקשתה המנוחה

לצאת את ביתה באופן עצמאי וללא סיוע. כך נוכח התכלית שיש בתעודה הרפואית – להבטיח את גמירת דעתו של המצווה (ר' **שוחט**, **106-107**, והאסמכתאות המובאות שם). כמובן שהנוטריון לא טרח לבקש אישור רפואי כנדרש.

הפער בין הצוואה בעדים לבין צוואה הנוטריונית

43. לפי גרסת הנוטריון, לאחר החתימה על הצוואה בעדים, בקשה ממנו המנוחה לערוך צוואה נוטריונית, או בלשונה, צוואה עם "כוכב אדום". **הוא שב למשרדו והכין צוואה נוטריונית זהה לצוואה בעדים**, ושב לבית המנוחה שם חתמה עליה בפניו. על אף ששתי הצוואות אמורות להיות זהות לשיטתו של הנוטריון, **השוני ביניהן בולט כבר במבט ראשון.**

44. סעיף 5 לצוואה בעדים, הוסף בכתב-יד על ידי הנוטריון:

"כל עוד אני בחיים [פלוני] יעזור לי כי אין לי משפחה".

לטענתו הוסיף את המשפט לבקשת המנוחה. להוראה זו אין תוקף חוקי, הואיל וצוואה אינה מטילה הוראות, או בת-תוקף בחייו של אדם. אך ככל שיש ממש בטענת הנוטריון לפיה הוסיף משפט זה לבקשת המנוחה, הרי שיש בכך צוהר לרצונה וכוונתה, **ולפי ראות עיניה היתה בה לכאורה ציפייה לכך שהמבקש יסייע בידיה בעודה בחיים – תהא הכוונה אשר תהא.**

45. דא עקא, נוסח זה **אינו** מופיע בצוואה הנוטריונית. בסעיף 1 לצוואה הנוטריונית מצויה ההוראה הבאה:

"[...] [פלוני] עזר וסייע לי רבות במשך השנים כמו בן משפחה ממש כאשר אף אחד אחר לא בא לעזרתי ואני מעריכה מאוד את עזרתו, ולאות תודה והערכה אני מורישה לו את כל עזבוני".

46. השוני בולט אפוא לעין. **בעוד לשון סעיף 5 לצוואה בעדים מעידה על עצמה כלשון ציווי או תנאי, הצופה פני עתיד, הרי שהאמור בסעיף 1 לצוואה הנוטריונית מתייחס כולו אל העבר ובבחינת מתן הסבר מצד המנוחה לבחירתה.**

47. לגבי ס' 5 לצוואה בעדים, שהוסיף בכתב ידו, ציין הנוטריון בחקירתו שידע שהוראה זו אינה תקפה, אך כדי להשביע את רצונה של המנוחה, הוא הוסיפה בכתב-יד כאמור, שכן לדבריו הדבר **"לא מעלה ולא מוריד"** (ע' 13, ש' 1-19). בהמשך חקירתו הוסיפה לבלוט אדישותו של הנוטריון לרצון החופשי ולהיות הצוואה מעשה אישי, כמו גם לכללים הבסיסיים הטמונים במעשה הצוואה. בערבו של יום, גם אם אקבל את גרסתו של

הנוטריון לפיה ערך צוואה נוטריונית לבקשת המנוחה, שוכנעתי שנוסח סעיף 1 לצוואה הנוטריונית הוא פרי **יוזמה של הנוטריון**, לשנות מלשון הצוואה בעדים על דעת עצמו, **מבלי שהמנוחה ביקשה את התיקון או ידעה עליו מראש**. גם בהקשר זה התקשה הנוטריון לעורר אמון בתשובותיו או להשיב באופן ישיר וקולע על שנשאל:

> **"לשאלת ביהמ"ש מדוע הצוואה הנוטריונית אינה זהה לצוואה בעדים אני משיב שלדעתי יש פה זהות של 90% מהדברים. לא שיניתי כלום. פה בצוואה בעדים כתוב [פלוני] יעזור לי כי אין לי משפחה ובצוואה הנוטריונית ניסחתי (מצטט). זה לא הופיע בצוואה בעדים, זה הופיע בניסוח אחר בסעיף 1. נכון שאין הסבר מדוע אבל היא הדגישה את זה פשוט. זה מופיע כאילו בסיפא, בסעיף 5. כשאני הייתי אצלה היא אמרה לי 'הוא תמיד עזר לי, תמיד עוזר לי, מטפל בעניינים שלי', זה לא נרשם בצוואה בעדים לשאלת ביהמ"ש. לשאלת ביהמ"ש זה לא שינויים ברמה דרמטית, בצוואה בעדים לא מצאתי לנכון לרשום זאת ובצוואה הנוטריונית רשמתי את העובדה 'עזר לי, מעריכה את עזרתו'"** (ע' 15, ש' 24-30).

48. ראוי להביא אף מדבריו של הנוטריון בהמשך:

> **"לשאלת ביהמ"ש השינויים שלטענתי אינם דרמטיים, צוינו על ידי המנוחה באותו מעמד, <u>או שהיא ביקשה שאערוך צוואה בלי לציין איזה</u>, אבל הצוואה הנוטריונית היא <u>מקצה שיפורים</u> אז אמרתי שנכתוב את זה. היא ביקשה את זה עוד במעמד כשהיא ביקשה שאכין צוואה בעדים אבל בפועל לא הכנסתי את זה בהדגשה ובנוטריונית זה כן מודגש"** (ע' 16, ש' 4-7).

49. לגרסתו של הנוטריון אפוא, הוא לקח על עצמו לערוך **"מקצה שיפורים"** לעומת הצוואה בעדים, בלי שהמנוחה בקשה זאת ועל בסיס אמירותיה לקראת הצוואה בעדים. לחילופין, בחר על דעת עצמו לערוך צוואה נוטריונית במקום הצוואה בעדים. מעבר לכך, לדבריו **"אין הסבר מדוע"** בחר לשנות את הנוסח, ובכלל, השינויים המדוברים אינם דרמטיים לטענתו. כאמור, **אין זהות בין שני הנוסחים השונים באופיים ומהותם.** בבסיס האחד ציווי ותנאי, ובבסיס השני הודיה ונימוק ואין המדובר בניסוח "מודגש" מול שאינו "מודגש" כטענת הנוטריון.

50. בהינתן השוני בין שתי הצוואות, והשוני המהותי שבין שתי ההוראות המזכירות את המבקש, לא ניתן לנסות ולרדת לסוף דעתה של המנוחה. גם בהקשר זה אפוא, **יש קושי בלאשר את רצונה החופשי של המנוחה המשתקף מתוך הצוואה הנוטריונית או הצוואה בעדים.**

נפקותם של הפגמים הצורניים

51. בשיטתנו המשפטית, פגמים צורניים בצוואה אינם מביאים לבטלות הצוואה באופן אוטומטי. לבית המשפט נתון שיקול הדעת לקיים את הצוואה חרף הפגמים שנפלו בה, ובהתאם להוראות החוק.
ההוראות הרלוונטיות מצויות ב**סעיף 25** ל**חוק הירושה**:

קיום צוואה על אף פגם או חסר בצורתה

(א) התקיימו מרכיבי היסוד בצוואה, ולא היה לבית המשפט ספק כי היא משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה, רשאי הוא, בהחלטה מנומקת, לקיימה אם אף נפל פגם בפרט מן הפרטים או בהליך מן ההליכים המפורטים בסעיפים 19, 20, 22 או 23 או בכשרות העדים, או בהעדר פרט מן הפרטים או הליך מן ההליכים כאמור.

(ב) בסעיף זה "מרכיבי היסוד בצוואה" הם:

[...]

(3) בצוואה בפני רשות כאמור בסעיף 22 – הצוואה נאמרה בפני רשות או הוגשה לרשות, על ידי המצווה עצמו;

[...]

52. נקודת המוצא היא, שאין בהוראות אלה משום "תרופת פלא" המאפשרת לקיים צוואה פגומה (**שוחט, ע' 57**). תנאי-סף להפעלת שיקול הדעת הוא קיומם של מרכיבי היסוד הצוואה, ובענייננו, התקיימות התנאי שהצוואה נאמרה בפני רשות או הוגשה לרשות, על ידי המצווה עצמו. סבורני שהקושי מתעורר כבר בשלב זה. העדות היחידה שנשמעה בפניי לטענה לפיה המנוחה פנתה אל הנוטריון, והנחתה אותו בעצמה לגבי רצונה, היא עדותו של הנוטריון עצמו. כאמור, בית המשפט מתקשה לתת אמון בעדותו של זה בהעדר חיזוק ראייתי נוסף. כזכור, **המבקש לא זימן את העד השני לצוואה בעדים**. ודוק: השאלה הרלוונטית אינה האם המנוחה חתמה על הצוואה בפניי הנוטריון, אלא האם המנוחה היא שציינה באופן בלתי אמצעי בפניי הנוטריון מהו רצונה. הדיון שנערך לעיל לגבי השוני בין ס' 5 לצוואה בעדים לבין ס' 1 לצוואה הנוטריונית, נוגע באופן ישיר לשאלה דנן, ונובע ממנו כאמור שלכל הפחות לגבי הצוואה הנוטריונית, שלכאורה נחתמה לאחר הצוואה בעדים, **הנוטריון הניח על דעת עצמו מהו רצונה ומהי כוונתה בהקשר למבקש לו ציוותה עזבונה.**

53. גם אם בית המשפט יניח לטובת הדיון שמרכיבי היסוד מתקיימים בענייננו, בסופו של יום נותר ספק ממשי ומשמעותי שרובץ על נסיבות העניין, האם הצוואה הנוטריונית בענייננו משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של המנוחה – כלשון **סעיף 25(א)** ל**חוק הירושה**. לשון הסעיף, העומדת על נסיבות בהן "**לא היה לבית המשפט ספק**" לגבי רצונה החופשי של המנוחה, היא שגוזרת את נטל השכנוע והראיה המונחים על כתפי המבקש להוכיח שהצוואה אכן משקפת רצון זה.

54. לאמור שלא זו בלבד שנטל השכנוע עבר כאמור אל כתפי המבקש, להוכיח שהצוואה משקפת את רצון המנוחה, אלא כי הנטל כבד בהרבה מהנטל בו נדרש לעמוד מתנגד לצוואה. על בית המשפט להשתכנע, שאין כל ספק לגבי רצונה של המנוחה, ושלא עולה כל פקפוק בדבר. על המבקש להוכיח את אמיתות הצוואה, באופן חיובי, **"עד שיהיה בטחון מלא כי המסמך על כל חלקיו המוגש כצוואה הוא אמיתי, וכל ספק בעניין זה פועל לרעתו ומונע את קיום המסמך כצוואה"** (**ע"א 564/71 אדלר נ' נשר**, פ"ד כו(2) 745, **747**; וגם **שוחט**, ע' 69-70).

55. מן המתואר באריכות לעיל ועל רקע הדיון הארוך בפגמים הצורניים שנפלו בצוואה הנוטריונית, דומה שעננה של ספקות עודנה מרחפת מעל נסיבות העניין – <u>לרבות לגבי המועד בו נחתמה הצוואה הנוטריונית</u>. בית המשפט סבור עוד, שעל רקע הפגמים הצורנים שפורטו לעיל, לא עלה בידי המבקש לעמוד בנטל השכנוע הכבד שעל כתפיו, ולהסיר את הספקות האמורים – כל שכן להסיר כל ספק או פקפוק בנוגע לאמיתות הצוואה או רצון המנוחה.

56. **מתוקף הפגמים הצורניים והעברת נטל השכנוע, ועל בסיס הראיות שהציגו הצדדים, ולמצער המבקש, דין הצוואה להתבטל**.

57. להשלמת התמונה, יעמוד בית המשפט בקצרה, על טענות נוספות בעלות זיקה לסוגיות במחלוקת. עיון בטענות אלה ידגיש ביתר שאת את הספקות שעולים מהנסיבות הבלתי ברורות שאופפות את הצוואה הנוטריונית.

מודעות המבקש לצוואה

58. המבקש הניח בפני בית המשפט מצג לפיו לא היתה לו נגיעה לעריכת הצוואה או מעורבות בעריכתה (ס' 30 לתצהירו, **מב/7**). **במהלך חקירתו הנגדית, השתנתה גרסתו של המבקש, יותר מפעם אחת.**
תחילה טען שידע מראש שבדעתה של המנוחה לערוך צוואה לטובתו, ושלאחר עשייתה סיפרה לו המנוחה על כך:

> **"תראה, אני זוכר שב-3 חודשים אחרונים, כל הזמן היא היתה באה אומרת לי, '[פלוני], אני רוצה רק לך לעשות צוואה', אמרתי לה '[פלונית], תעזבי, לא צריך, בשביל מה', '[פלוני], אתה יחידי, אתה כמו הבן, אתה טיפלת בי ואתה דאגת לי', אמרתי לה '[פלונית] אני לא צריך', היא אומרת לי 'אני קובעת, ואני אעשה מה שאני רוצה'. ואז אני זוכר, אם אני לא טועה, אחרי איזה שבוע שבועיים, היא באה אומרת לי '[פלוני], הנה הצוואה'"** (תמליל ב', ע' 6, ש' 26-30).

59. לאחר מכן שינה גרסתו וטען שנודע לו לראשונה רק **לאחר** עשייתה:

לראשונה. לראשונה זה היה, 3 חודשים, אני אתן לך תאריך פה. אני יכול לתת לך תאריך. הצוואה נערכה ביום ב-20.7, אז אחרי שבוע. אחרי שבוע היא התקשרה אליי אמרה לי '[פלוני] בוא, הנה הצוואה שערכתי לך', אמרתי 'את תשימי את זה במגירה תעזבי אותי אני לא רוצה', זהו השאירה את זה במגירה. זה היתה הצוואה, (ע' 7, ש' 20-23).

לבסוף הודה המבקש שלא זו בלבד שידע מראש על עשיית הצוואה טרם עריכתה, אלא שמסר למנוחה את מספר תעודת הזהות שלו, לשם עריכת הצוואה:

ת: אני אגיד לך את האמת, אני ידעתי שהיא רוצה לעשות לי צוואה, אבל לא הייתי בקשר בכלל עם הדבר.
ש: אז, רגע. קודם אמרת שלא ידעת, רק שבוע אחרי. עכשיו אתה אומר, ידעת קודם שהיא עומדת לעשות לך צוואה?
ת: היא רצתה, היא ביקשה ממני תעודת זהות אני זוכר,
ש: אוקי.
ת: צילמתי לה תעודת זהות, הבאתי לה את התעודת זהות,
ש: וזה כדי לעשות לך צוואה?
ת: כן.
ש: אז ידעת שהיא הולכת לעשות לך צוואה.
ת: כן (תמליל ב', ע' 9, ש' 10-20).

60. העובדה שהמבקש בחר להתחמק מלתת תשובה בהקשר זה ושינה גרסתו באופן תדיר הותירה על בית המשפט רושם שלילי. כעקרון, ספק אם יש לכתחילה משקל לעובדה שאדם ידע מראש על עריכת צוואה לטובתו בכל מקרה קונקרטי, אך התעקשותו של המבקש לכסות ולהסתיר את הנסיבות שאפפו את החתימה על הצוואה, אומרות דרשני. בית המשפט סבור אפוא שיש בכך להוסיף על הספקות שמעוררת הצוואה הנוטריונית.

ההכרות בין המבקש לבין הנוטריון

61. בחקירתו עמד **הנוטריון** על כך שלא היתה לו הכרות מוקדמת עם המבקש, וכי אינו יודע מיהו (ע' 4). לדבריו הוא לא טיפל במבקש מעולם ו"**<u>אין לי מושג מי הוא</u>**" (ע' 9, ש' 1-6). הוא הוסיף שפגש במבקש לראשונה "**כשהגעתי לבניין**" (ע' 19, ש' 9-10).

62. במהרה התברר שאין אמת בהצהרה זו, ולנוטריון הוצגה בקשתו של המבקש למתן צו קיום לצוואת המנוחה, כפי שהוגשה לרשם לענייני ירושה (סומן **מת/4**). מהבקשה עלה שהנוטריון ולא אחר, הוא שאימת את חתימת המבקש על תצהיר הבקשה. ראוי להביא את הדברים בשם אומרם:

ש. מתי ראית אותו לראשונה בחייך?
ת. כשהגעתי לבניין.
ש. ומאז מתי פגשת אותו?
ת. לא נפגשתי איתו מאז.
ש. ב-28.1.16 לפני כשנתיים, פגשת את [פלוני].
ת. לא זכור לי דבר כזה.
ש. אתה אימתת אותו על חתימה על הצוואה.
ת. אוקיי, נכון, זאת החתימה שלי.
ש. אתה לא איש דובר אמת.
ת. כל מה שאתה מדבר, אתה בודה.
ש. מי מילא את הבקשה?
ת. לא יודע.
ש. החתמת את [פלוני] על זה?
ת. אם מופיע בסוף אימות חתימה שלי, החתמתי אותו.
ש. קראת על מה הוא חותם?
ת. לא, אני לא אמור לקרוא.
ש. אז אתה לא יודע על מה הוא חותם?
ת. לא, אני לא אמור, אי רק אמור להבהיר שהוא קרא (ע' 19, ש' 9-26).

63. לשאלת בית המשפט השיב הנוטריון:

"לשאלת ביהמ"ש אני לא זכרתי שחתמתי על אימות חתימה של [פלוני] על בקשה לקיום צוואה של המנוחה הזו. לא זכרתי שידעתי שהגישו בקשה לקיום צוואה של המנוחה" (ע' 20, ש' 2).

64. הקו בו נקט הנוטריון, ולפיו פעם אחר פעם נשכחים מליבו פרטים מהותיים, וקלות הדעת בה מצהיר הנוטריון בביטחון הצהרה הניתנת לסתירה בניקל, מוסיפות על הספק הכבד המקנן בהקשר למהימנות שניתן לייחס לדבריו.

65. אין ספק עוד בעיני בית המשפט, **שהמבקש** ביקש בעת חקירתו הנגדית לטשטש כל קשר שהיה לו עם הנוטריון, שלא במלאכת מחשבת, ותשובותיו הפכו במהרה חסרות היגיון:

ש: תודה רבה. תגיד לי, אתה הגשת לרשם לענייני ירושה, בקשה לעריכת, לקיום הצוואה.
ת: אוקי.
ש: אתה, עורך דין [הנוטריון] עבר איתך עליה?
ת: אין לי מושג, אני לא היה לי שום דבר עם [הנוטריון], מה זה,
ש: סליחה. יש פה בקשה שאתה הגשת לרשם לענייני ירושה,
ת: אוקי.
ש: שאתה ביקשת לקיים את הצוואה הזאת.
ת: אוקי.
ש: השאלה לי, אם עורך דין [הנוטריון] עבר איתך על מה שכתוב בצוואה. בבקשה.
ת: אני לא זוכר אם הוא עבר איתי, אין לי מושג. אני יודע שבאתי פה ל, ל(לא ברור) אחרי זה, ומסרתי את זה וזה הכל. זה,
ש: אבל אתה, איפה מילית [כך, א"מ] **את הבקשה?**
ת: אני לא מיליתי [כך, א"מ]**, אני לא,** (ע' 11, ש' 23-35).

66. ניכר היה שהמבקש ניסה לטשטש כל זכר, או זיכרון שלו, להכרות עם הנוטריון, ותשובותיו הותירו רושם שלילי ביותר. גם את דבריו הבאים של המבקש ראוי להביא בשם אומרם:

ש: איך אתה יודע מתי זה היה, אתה היית שם?
ת: לא הייתי שם, הוא הזמין אותי פעם, אני לא יודע לחתום, אני לא יודע, הוא הזמין אותי,
ש: כן.
ת: העורך דין הזמין אותי לחתום, וזהו.
ש: העורך דין [הנוטריון]??
ת: כן.
ש: הוא הזמין אותך לחתום על מה?
ת: לא יודע, איזה תצהיר, לא זוכר.
ש: לאן הוא הזמין אותך לחתום?
ת: למשרד שלו.
ש: מתי הוא הזמין אותך לחתום?
ת: לא זוכר, לא זוכר.
ש: לפני הצוואה, אחרי הצוואה?
ת: אחרי הצוואה.
ש: אחרי הצוואה?
ת: אחרי הצוואה, כן.

ש: סמוך אבל לעריכת הצוואה?

ת: כן.

ש: זאת אומרת משהו כמו יולי, אוגוסט?

ת: אחרי הצוואה,

ש: הצוואה נחתמה ביולי, אז ביולי אוגוסט ככה, נכון?

ת: יש מצב, יש מצב.

ש: נכון?

ת: יש מצב. כן (ע' 7, ש' 33 ואילך).

67. ובהמשך המבקש התקשה לזכור לכאורה גם פרטים טריוויאליים אף יותר ובהקשר לתשלום שכ"ט עבור עריכת בקשתו, ותוך שהוא מוסיף להתחמק ממתן תשובות ישירות:

ש: נעזרת בעורך דין [הנוטריון] לקיום הצוואה?

ת: אם חתמתי, יכול להיות שכן, אני,

ש: אז הוא עבר איתך? תנסה להיזכר, הוא עבר איתך על מה שכתוב פה, לפני שמיליתם [כך, א"מ]**?**

ת: יש מצב.

ש: יש, אז יכול להיות. כי קודם לא זכרת. כמה כסף שילמת ל[נוטריון] על הבקשה?

ת: אני לא שילמתי.

ש: לא שילמת? למה?

ת: איזה בקשה?

ש: את הבקשה לקיום צוואה.

ת: זה, אני לא זוכר.

ש: שילמת לו?

ת: אני חושב שכן, אני לא זוכר כמה (ע' 12, ש' 15-26).

68. בהמשך התקשה המבקש להתמיד בגרסתו, ובאופן תמוה מיקם את ביקורו אצל הנוטריון בין מועד עריכת הצוואה בעדים, לבין מועד עריכת הצוואה הנוטריונית – אף על פי ששתי הצוואות כזכור נושאות את אותו מועד (המוקדם בשנה כזכור ממועד האישור הנוטריוני) (תמליל ב', ע' 18, ש' 32 ואילך; ע' 19, ש' 21-22).

69. **בהינתן שלא ניתן לייחס מהימנות יתירה למבקש עצמו, ואף הנוטריון העיד מטעם המבקש, אין מנוס מלקבוע שהמבקש לא עמד בנטל להניח דעתו של בית המשפט מעל לכל ספק, שהצוואה היא מעשה אישי של המנוחה ומשקפת את רצונה וגמירת דעתה**.

70. לא נעלמה עוד מעיני בית המשפט תשובת הנוטריון לפיה פגש במבקש לראשונה, לדבריו, כשהגיע **"לבניין"** (ע' 19, ש 9). תשובה זו שיתכן וניתנה בהיסח הדעת, מחזקת את הסברה שהמבקש והנוטריון הכירו זה את זה עוד

בטרם עריכת הצוואות. בית המשפט התקשה כאמור לתת אמון לעדותו של הנוטריון, ובכלל זה לטענתו לפיה המנוחה היא שפנתה אליו באופן עצמאי ללא מעורבות כלשהי של המבקש – אותו לדבריו לא הכיר כלל, וגרסה זו קרסה כאמור.

משקלה של צוואת האח

71. זה המקום לשוב ולהזכיר, ש- 3 וחצי חודשים לפני חתימת המנוחה על הצוואה הנוטריונית והצוואה בעדים לכאורה, חתמה המנוחה על צוואת האח **ביום 31.3.2015**, ולפיה ציוותה לאח את כל עזבונה. יתירה אף מכך, **ביום 11.6.2000 הניחה המנוחה צוואה בעדים ואף בה הורישה מלוא עזבונה לאח.** יש לקבוע אפוא שלצוואת האח, ולרצון המנוחה המשתקף ממנה, יש בסיס הנטוע בעבר הרחוק כפי שמתבטא בצוואתה מיום 11.6.2000 כאמור. כך, מעבר לרצון הטבעי שיש לייחס למנוחה להוריש עזבונה לשאר הבשר היחיד ממשפחתה הגרעינית.

72. קיומה של צוואת האח, ורצונה של המנוחה המשתקף בה, מעמידה בספק נוסף את המיוחס למנוחה בסעיף 1 לצוואה הנוטריונית, לאמור שהמבקש "**עזר וסייע לי רבות במשך השנים כמו בן משפחה ממש כאשר אף אחד אחר לא בא לעזרתי**". הצהרה זו, שהיתה כזכור בבחינת "מקצה שיפורים" ביוזמתו של הנוטריון, עומדת בניגוד מובהק לעובדה **שכ – 3 חודשים וחצי קודם להצהרה זו, ציוותה המנוחה כל עזבונה לאחיה.**

73. יתירה מכך, ובהנחה שהצוואה הנוטריונית אכן נחתמה לאחר צוואת האח (הנחה שלא הוכחה), הדעת נותנת שבמהלך אותה תקופה קצרה בת 3 וחצי חודשים, יתרחש דבר מה בעולם המציאות או שמא בעולמה הפנימי של המנוחה שיביא לשינוי תהומי ברצונה ולמעשה קיצון, עד כדי הדרת האח מעזבונה כביכול, על אף שציוותה לו עזבונה אך זה מכבר ובשתי צוואות.

74. המבקש לא הצליח לשפוך אור בחקירתו (תמליל ב', ע' 65-66) על הפער לכאורה ברצונה של המנוחה והמהפך שחל ברצונה במהלך תקופה כה קצרה, ובתשובותיו נאחז בקש:

> "**אני אענה לך על השאלה. מאז שהנכדה נפטרה, היא האשימה אותו, והיא היתה מקללת אותו, והיא היתה זורקת מילים שאני לא רוצה להגיד, אלוהים ישמור**" (תמליל ב', ע' 5, ש' 26).

דא עקא שבתו של האח הלכה לעולמה למרבה הצער **בשנת 2007!** כ – 8 שנים טרם חתימת צוואת האח והצוואה הנוטריונית. וכך בהמשך:

ש: אז למה, מה זה ה-3 חודשים האלה, מה קרה פתאום ב-3 חודשים?
ת: לא יודע. היא שינתה את דעתה, לא יודע, פתאום,
ש: הבנתי. אז, אבל,
ת: לא יודע.
ש: בסדר, זה שהיא שינתה את דעתה נהדר, אבל זה היה בעקבות זה שהיא עשתה צוואה,

ת: **למי?**

ש: **לאחיה.**

ת: **זה אני לא יודע (לא ברור)** (ע' 65, ש' 15-22).

75. למותר לציין שהמבקש אישר שידע על צוואת האח לפני עריכת הצוואה הנוטריונית (תמליל ב', ע' 65, ש' 5), אך מיד אח"כ טען כאמור את ההיפך הגמור. נזכיר עוד שבתצהירו ציין המבקש ששמע מהמשיבה שאחיה חומד רק בכספה, ובחקירתו ציין: "**בגלל זה היא שינתה את הצוואה נראה לי**" (שם, ע' 60, ש' 39).

76. על כך יש להוסיף, שמחקירתו של המבקש לא עלה אף לא תיאור אחד שילמד על קרבה בינו לבין המנוחה באופן שיצדיק את המהפך הנטען ברצונה. ניכר היה שהמבקש לא ידע להאריך לגבי הקרבה ביחסיהם:

ש: **כן. אבל אליה היה לך סנטימנטים מיוחדים, קראו לה [פלונית], כמו לאמא.**

ת: **יכול להיות, קראו לה [פלונית], על שם אמי, והערכתי אותה, וכיבדתי אותה, כמו כולם.** (תמליל ב', ע' 2, ש' 24; ע' 34, ש' 19 ואילך; ע' 35-36; ע' 40, ש' 28).

במקום אחר ציין במידה של יובש:

"**היתה יושבת בכורסה, היתה מחייכת, '[פלוני], נשרפה לי נורה, [פלוני] נשרף לי', אז הייתי נותן לה את השירות והולך**" (תמליל ב', ע' 6, ש' 9).

מחקירתו עלה עוד שהמבקש אינו זוכר את מועד פטירת המנוחה (תמליל ב', ע' 2, ש' 35; ע' 3); הוא לא נכח בהלוויה (ע' 3, ש' 6) ולא ביום ה- 30 (שם, ש' 22); כשביקש לטעון שהיו לה תלונות כלפי המוסד, ציין: "**לא יודע, אין לי מושג מה שהיא היתה מבקשת, לא היו נותנים לה**" (תמליל ב', ע' 4, ש' 8).

77. ל**סיכום**, יש מקום לסברה שהמבקש ידע על קיומה של צוואת האח, שנחתמה אך כ – 3 חודשים קודם לכן. **לא עלה בידיו להניח דעתו של בית המשפט שהוראות הצוואה הנוטריונית, המנוגדות להוראות צוואת האח, הן פרי רצונה של המנוחה, או להצביע על אותות בעולם המעשה המלמדים על שינוי דעת קיצוני של המנוחה ורצונה להדיר את אחיה מעזבונה.**

לסיכום ביניים

78. הפגמים הצורניים משקפים ספק גדול לגבי נסיבות עריכת הצוואה והן לגבי רצונה של המנוחה. יתירה מכך, **לא עלה בידי המבקש לסתור את האפשרות שהצוואה הנוטריונית נחתמה שנה לפני המועד שנקוב באישור**

הנוטריוני, ואף לפני צוואת האח. נשללה טענת הנוטריון לפיה תיקן בכתב-יד את תאריך הצוואה, האסור ממילא בדין, במועד החתימה על הצוואה. יש מקום לסברה, המבוססת, שהנוטריון, או מי מטעמו, **תיקן את התאריך שעל גבי הצוואה שהוגשה לרשם לענייני ירושה, בדיעבד ולאחר מעשה**. הנוטריון מנע מבית המשפט במפגיע לרדת לחקר העניין עת בחר להשחיר את המספרים הסידוריים שבספר הנוטריון, לשנת 2015, והן לשנת 2014. הוא נמנע עוד במפגיע מלקיים את הוראות הדין הדווקניות שנועדו לבסס את האמון בעבודתו, מעולם לא החזיק ספר צוואות והשמיט מהאישור הנוטריוני את ציון שכר הטרחה שגבה עבור שירותיו, בניגוד לדין. המחאת המנוחה לכאורה, לא מולאה על ידיה, למעט חתימתה לכאורה.

79. בית המשפט הוסיף ובחן נסיבות נוספות שמעבות את ענת הספקות בענייננו. ניכר בעיני בית המשפט **שהמבקש והנוטריון הכירו זה את זה,** וניסיונותיהם של השניים להסתיר את ההכרות ביניהם, אך חיזקה סברה זו. לבית המשפט יש עוד יסוד להאמין שהמבקש פגש בנוטריון בתוך המוסד במועד החתימה על הצוואה. בית המשפט שוכנע עוד מתשובותיו של המבקש, שידע על עשיית הצוואה מראש – בניגוד לגרסתו – והוא אישר שנתן למנוחה צילום מתעודת הזהות שלו, או את מספר ת"ז שלו, לשם עריכת הצוואה. הספקות התחדדו עוד יותר נוכח העובדה שמעשה הצוואה הנוטריונית עומד בניגוד מובהק לעובדה שהמנוחה חתמה על צוואת האח כ – 3 וחצי חודשים קודם לכן. מחקירת המבקש עלה שיש מקום להניח שידע גם על צוואת האח. מנגד, לא עלה בידיו להצביע על נסיבות או אותות כלשהם מהם אפשר ללמוד על שינוי קיצוני ברצונה של המנוחה או על אירוע שהביא אותה לפעול במפגיע בניגוד לציוויה לאח. נסיבות אלה מחזקות את בית המשפט בקביעתו דלעיל, שעל בסיס הוראות **סעיף 25(א)** ל**חוק הירושה**, תלוי ועומד ספק של ממש, האם הצוואה "**משקפת את רצונו החופשי והאמיתי של המצווה**". גם בהנחה שמתקיימים בענייננו "**מרכיבי היסוד בצוואה**", **אין לקבוע שמן הדין לקיים את הצוואה חרף הפגמים הצורניים.**

80. לשם השלמת התמונה, נתייחס להלן בקצרה לעילות וטענות נוספות שהועלו ע"י הצדדים.

השפעה בלתי הוגנת

81. **סעיף 30(א)** ל**חוק הירושה** מורה כי "**הוראת צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית – בטלה**".

הדין אינו מכוון להשפעה של מה בכך כי אם לכזו שיש בה לשלול את רצונו החופשי של המצווה - "**[...] שאינה השפעה שגרתית מעשה יום יום, אלא השפעה שיש בה מרכיב של אי-הגינות על פי המושגים החברתיים והמוסריים שלנו**" (**שוחט, פינברג ופלומין** – "**דיני ירושה ועזבון**", סדן, התשע"ד – 2014, **124**, והאסמכתאות המובאות שם). הצוואה עלולה להיפסל אך "**אם יוכח כי לא נעשתה על פי החלטה עצמאית ובלתי תלויה של המצווה**" (שם, **126** והאסמכתאות שם).

82. בהלכת **מרום**, העמיד בית המשפט העליון העמיד מבחני-משנה שיש בהם לסייע באיתור השפעה בלתי הוגנת, כזו שיש בה לשלול את רצונו החופשי של המצווה כאמור - **מבחן העצמאות; מבחן הסיוע; מבחן הקשר עם בני-אדם אחרים ומבחן נסיבות עריכת הצוואה (דנ"א 1516/95 מרום נ' היועץ המשפטי לממשלה** (פ"ד נב(2) 813, **864**; להלן – "**הלכת מרום**"). מבחני המשנה נועדו לבסס תלות ממשית של המצווה בנהנה – תלות "**מקיפה ויסודית**" המגיעה כדי שלילת רצונו החופשי של המצווה (שם, **830**).

83. נציין בתמצית שהמנוחה לא הוגדרה כסיעודית ולא נזקקה להשגחה או טיפול סיעודי (ר' עדות המנהלת, ע' 35, ש' 25-30; ע' 36) היא זכתה לסיוע משך כל שעות היממה מצוות המוסד, שאף טיפל בעת הצורך במצבים רפואיים. בחודשים האחרונים טרם אשפוזה בעקבות שבירת האגן, נפלה כמה פעמים והסתייעה בצוות המקום, אותו יכולה להזעיק בכל עת באמצעות לחצן מצוקה.

84. כמו כן היתה זכאית לשעות מטפל/ת שבועיות מטעם הביטוח הלאומי. מהמסמכים שהתקבלו מטעם המוסד עולה שבישיבת צוות מיום 22.10.15 צוין שהמנוחה "**מקללת ומגרשת מביתה כל מי שמגיע לסייע. עבדו אצלה עשרות מטפלות וכל פעם רוצה להחליף את המטפלת בטענות שווא**" (**ע' 13** לאגד המסמכים). במהלך 2015 החליפה בממוצע 8 מטפלות בחודש (שם, **ע' 29**) ולפחות שתי חברות סיעוד (ע' **16-14**). גם מסיכומי האשפוז עולה שהמנוחה לא שיתפה פעולה וסרבה לערוך בדיקות או לקבל טיפולים מתאימים.

85. בסיכום אשפוז ביום 6.10.15 (ע' **21** לאגד המסמכים) צוין שהמנוחה "עקשנית" ואינה משתפת פעולה. בסיכום ההערכה עולה הסברה שסובלת מהפרעת אישיות (שם, ע' **22**). בייעוץ גריאטרי מיום 3.11.15 צוין שאינה מעוניינת לענות על שאלות (ע' **30**). ברישומים של המוסד צוין עוד שהמנוחה "**חצופה**" (ע' **55**), "**מסרבת לקבל אחות**", "**לא נותנת לבדוק**", "**גירשה אותנו**".
הסימוכין מציירים תמונה של אישה עיקשת, שאינה תמיד נעימה ומקשה על עבודתם של הצוות הסובב אותה. בכל הסימוכין האמורים אין כל זיקה למבקש. רק במספר רישומים מועט מצוין שהמנוחה בקשה למסור למבקש לתקן את המזגן (ע' **41**), או שימסרו לו שלא יגיע לתקן (ע' **54**). בית המשפט איתר רק מקרה מתועד אחד בו צוין שהמנוחה לא הסכימה לקבל אחות להורדת תחבושת, והמבקש "**תיווך**".

86. המנהלת ידעה לספר בחקירתה על מקרה בודד בו המנוחה "**ניגשה אליי למשרד וביקשה לתאם לה, שאדון [פלוני] יתלווה אליה לקופ"ח, באחת הפעמים אישרתי לה את זה, היא לא אישרה ששום מטפלת אחרת תבוא איתה**" (ע' 35, ש' 1-3).

87. לאור המידע המופיע בתיק המוסד, המנוחה אכן החליפה מטפלות באופן תדיר אך הדברים רחוקים לשקף טיפול בלעדי של המבקש במנוחה או ניסיון מצדו לכפות עצמו על המנוחה או על הצוות המטפל. ממזכר שכתבה המנהלת (ע' **60** לאגד המסמכים) צוין שהמנוחה נפלה ביום 24.10.15 ואושפזה בבית החולים רמב"ם. לדבריה, הרופא במקום התקשר למבקש בשעה 04:30 לפנות בוקר, לבקש בשם המנוחה שיגיע לביה"ח. ניכר שהמבקש לא פעל על דעת עצמו, והתקשר למנהלת לשם קבלת הוראות ואף ביקש רשותה להיכנס לחדרה של המנוחה לקבל חפצים אישיים שביקשה ממנו. התנהגות זו לצד הסימוכין עליהם עמדנו לעיל, אינה מתיישבת עם

המיוחס למבקש ואינה מאפיינת ניסיון להשתלט את רצונה של המנוחה. מצאתי עוד שעדות המבקש התיישבה עם מסקנה זו ועם הסימוכין האמורים, ומכלל הדברים עולה שהמוסד נעזר במבקש וביחסיו הטובים עמה על רקע יחסה השלילי לרבים מהצוות, אף שלא היה זה חלק מובהק מתפקידו: (ר' חקירת המבקש, תמליל ב', ע' 33, ש' 35 ואילך; וגם ע' 43, ש' 7-18; וגם ע' 49, ש' 14 ואילך; ע' 53, ש' 19 ואילך; ע' 54-55; ור' חקירתו החוזרת ע' 69, ש' 19 ואילך).

88. **המסקנה המתבקשת היא שמן הראיות שלפניי לא הוכחה התקיימות מבחני העצמאות, הסיוע, ומבחן הקשר עם בני-אדם אחרים.**

נסיבות עריכת הצוואה

89. נסיבות עריכת הצוואה הן עקב האכילס בטיעוניו של המבקש. כפי שהארכנו לעיל, אלו אפופות ערפל. גם הפגמים הצורניים כמובן מטילים צל כבד על נסיבות עריכת הצוואה. כאמור, **המבקש לא זימן את העד השני לצוואה בעדים, אשר לפי המועדים הנקובים בצוואה ובצוואה בעדים נחתמו באותו היום**. אין אפוא בפניי בית המשפט עדות מהימנה לגבי רצונה של המנוחה באותו מועד נטען. אמנם הנוטריון ציין בתצהירו שהמנוחה היא שפנתה אליו, הוא הגיע לדירתה, לא שאל כיצד הגיעה אליו או מיהו המבקש לו מבקשת לצוות עזבונה. לפי ראות עיניו היתה צלולה לגמרי. אך בנסיבות העניין אין להסתפק בעדותו של הנוטריון לעניין זה ללא סיוע ראייתי, שאינו בנמצא בענייננו. אי-זימון העד השני לצוואה פועל נגד המבקש שכביכול רצה להסתיר עדותו שאם היתה לטובתו בוודאי שהיה מזמנו.

הקלטת הביקור אצל המנוחה

90. המנוחה אושפזה ביום 24.10.15 בביה"ח רמב"ם בעקבות שבר באגן – אשפוז לאחריו לא יכולה היתה לשוב להתגורר במוסד ולפיכך הועברה למוסד סיעודי "[...]" ב[...]. במסמכי האשפוז צוין (ע' **1** לאגד המסמכים) שבמועד זה המנוחה התמצאה באופן חלקי במקום, ולא התמצאה בזמן. באשפוז שקדם בשבועיים לאשפוז האחרון (ביום 6.10.15) צוינה התמצאות חלקית בזמן ובמקום (שם, ע' 21). עוד צוין ש"**ישנה ירידה בזכרון [...] קיימת גם הפרעה שיפטית [...] מספר ליקויים קוגנטיביים**" (ע' 22).

91. מנהלת המוסד והעו"ס הצהירו שביום 24.11.15, מעט יותר מחודש טרם פטירת המנוחה, הגיעו לבקר את המנוחה במוסד הסיעודי, **שם שמעו ממנה שהמבקש אכזב אותה** ולא עמד בהבטחות השווא מצדו ושהיא מצרה על כך שחתמה על צוואה לטובתו. כמו כן, המנהלת הקליטה חלקים מהשיחה, שתומללו ב -3 תמלילים קצרים שצורפו לתצהירה ותצהיר העו"ס (**מת/5**, **מת/8**).

92. המנהלת העידה שהיה בליבה חשד למעשים לא תקינים מצד המבקש וביקשה לאששם (ע' 37, ש' 26-31). במפגש שמעה מהמנוחה על הצואה (ע' 41, ש' 29 ואילך; ע' 43, ש' 22; ע' 47, ש' 19 ואילך). לטענתה לא הגיעה

לביקור עם כוונה להקליט את המנוחה (ע' 43, ש' 12 ואילך; ע' 44, ש' 14) ותחילת המפגש לא הוקלט (ע' 44, ש' 1 ואילך). עוד הוסיפה:

"כשהיא התחילה לדבר על הצוואה וכמה שהוא רימה אותה ועוד דברים שהוא עשה לה, שלא הספקתי להקליט כי לא תכננתי להקליט" (ע' 47, ש' 28).

המנהלת אישרה עוד שהיא שידלה את המנוחה לדבר על המבקש, בכך שאמרה למנוחה שהמבקש **"מסר לה ד"ש: "נכון. רציתי לראות איך היא תגיב כשהיא שומעת את שמו. זאת הייתה הכוונה שלי"** (ע' 44, ש' 27).

93. שלושת התמלילים קצרים מאוד כאמור, ואין חולק שמשקפים חלק קטן מהשיחה במלואה. אפשר למצוא התבטאויות של המנוחה נגד המבקש: **"אחר כך ראיתי שבחור הזה מנצל אותי"** (ע' 2 ש' 3 לתמליל 1); שערכה עבורו צוואה (ש' 15; ע' 3, ש' 8-13) ושלכאורה היא מצטערת שעשתה כן (ש' 25-27). עוד מתארת כביכול שביטלה את הצוואה (ע' 2), אך הדברים אינם חד משמעיים נוכח אמירות אחרות של המנוחה (תמליל 3, ע' 1). מאידך גיסא גם מדברת בצורה בוטה על **האח** (תמליל 2, ע' 2).

94. אם כן, גם לנוכח התמלילים קשה לקבוע ממצא חד לגבי רצונה של המנוחה ויחסה אל הצוואה. שמיעת העדויות של המנהלת, העו"ס והאח מובילה למסקנה שהמנהלת בקשה לעמוד על מעשיו של המבקש, אחד מעובדי המוסד שהיא מנהלתו ומצוי באחריותה. ניכר עוד שביקשה לרצות את האח שהביע מורת רוח קשה כלפי המוסד. לפיכך יש לסייג במעט את המשקל שיש לתת לעדותה. אין חולק עוד שהתמלילים החלקיים אינם משקפים את מלוא השיחה, וגם החלק המתומלל אינו חד משמעי. יחד עם זאת, המנהלת והעו"ס הן האחרונות ששוחחו עם המנוחה בהקשר הנדון. במבט על, וחרף המשקל החלקי שיש לתת לעדות המנהלת והעו"ס ולתמלילים, בית המשפט מוצא שיש בביטויים שבפי המנוחה לכל הפחות להצביע על **הסתייגות מצד המנוחה ממעשה הצוואה ומהמבקש, באופן המתיישב עם כלל הנסיבות והספקות עליהם עמדנו באריכות.**

95. מחד גיסא, בית המשפט מוצא שבהינתן העובדה שיתר מבחני המשנה המנויים בהלכת "מרום" אינם מתקיימים בענייננו, אין בידיו, למרות האמור, לקבוע שבענייננו קמה עילת בטלות של השפעה בלתי הוגנת. מאידך גיסא יש במסקנה האמורה לפיה המנוחה לכל הפחות הסתייגה מהצוואה ומהמבקש, כדי להוסיף על הספק בדבר רצונה החופשי של המנוחה.

96. זה המקום לציין עוד, שלא נעלמה מעיני עדות המנהלת והעו"ס לפיה המנוחה טענה בפניהן שקרעה את הצוואה וחיוותה בידיה תנועת קריעה. יחד עם זאת, ועל בסיס האמור לעיל, לא הוצגה בפני בית המשפט ראיה ישירה לכך או להשמדת הצוואה. לפיכך, ונוכח משקלה של הטענה, אין לקבלה.

מעורבות בעריכת הצוואה

97. סעיף 35 לחוק הירושה מורנו:

הוראת צוואה, פרט לצוואה בעל-פה, המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המזכה בן-זוגו של אחד מאלה - בטלה.

98. לא הונחו בפניי בית המשפט ראיות ישירות המצביעות על מעורבות מצד המבקש או שהיה עד לעשיית הצוואה. ויחד עם זאת, הארכנו לעיל לגבי הנסיבות המעורפלות של עריכת הצוואה הנוטריונית והחששות אותן לא עלה בידי המבקש לסתור. הנסיבות אינן מפיגות את החשש שהמבקש אכן "**לקח באופן אחר חלק בעריכתה**" של הצוואה הנוטריונית ו/או הצוואה בעדים. יש להניח כאמור שהמבקש הכיר את הנוטריון, ולצד הקושי העולה מפעולות הנוטריון, יש בהקשר זה לדון את המבקש לכף חובה.

בהקשר הוראות סעיף 35 והדיבר "**לקח באופן אחר חלק בעריכתה**", נקבע בבית המשפט העליון בזו הלשון:

> "**בתחילה פורשה חלופה זו באופן מצומצם, יחד עם שתי העילות האחרות המנויות בסעיף, מתוך הכרה בתוצאות הקשות הנגרמות מהחלתה [...] בהמשך התפתחה בפסיקה גישה המפרשת את העילה באופן רחב יותר, ומאפשרת לבית המשפט להכיל מקרים רבים יותר על פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה במבחן השכל הישר**" (בע"מ 1801/15).

במקרים אחרים נקבע שהביטוי "**לקח באופן אחר חלק בעריכתה**" הוא ביטוי גמיש העומד לשימוש בית המשפט למלאו תוכן על פי נסיבות העניין, וששיום הסעיף יעשה על דרך ההיגיון והשכל הישר – "**במקרים רבים השאלה תהא מה הוא חלקו ה'אמיתי' של המצווה בעריכת הצוואה, ומה חלקם של הנהנים**" (כב' השופטת גאולה לוין, **עמ"ש 756-06-20 א"ד נ' ד"ח**, והאסמכתאות המובאות שם).

99. העובדות בענייננו אינן ידועות במלואן, וכאמור לעיל, בענייננו פועל הדבר לרעתו של המבקש שלא הניח דעתו של בית המשפט, שהצוואה הנוטריונית היתה פרי רצונה החופשי של המנוחה, והיא אכן משקפת את רצונה. בענייננו, כ 3 חודשים וחצי קודם לחתימה לכאורה על הצוואה הנוטריונית חתמה המנוחה על צוואת האח – צוואה עליה המבקש ידע כשם שהסקנו לעיל; המבקש והנוטריון ניסו לטשטש את היכרותם באופן שעורר חשד, ואף יש מקום לסברה שנפגשו במעמד החתימה בתוככי המוסד; לא נשללה כלל האפשרות שהצוואה נערכה שנה קודם לכן, ובכלל קדמה לצוואת האח, וזאת נוכח התיקון המאוחר שנעשה בכתב יד על ידי הנוטריון, על העותק שהוגש לקיום בלבד; **בית המשפט מתקשה עוד להצביע על אינטרס שיש לנוטריון להיענות לבקשתה של המנוחה, אותה לא הכיר, ולהגיע לדירתה עם עד אליו פנה מבעוד מועד, על מנת להחתימה על צוואה בעדים שהכין מראש, ואז לשוב על עקבותיו למשרדו ולהכין צוואה נוטריונית, להגיע**

בשנית לדירת המנוחה ולהחתימה על הצוואה, להכין אישור צוואה נוטריוני – וכל זאת עבור שכ"ט בשיעור 1,000 ₪ כולל מע"מ.

100. עוד עומדת לחובת המבקש העובדה שלא זימן לעדות את העד השני לצוואה בעדים, אשר לפי הנטען נחתמה באותו יום ממש, ועל פניו יכול היה להניח בפני בית המשפט עדות ישירה למהלך מעשה הצוואה, להצהרת המנוחה לפניו כי זוהי צוואתה, להלך רוחה ומצבה הכללי **ולמועד האמיתי של עריכת הצוואה בשנת 2015 או 2014 כפי שהיה רשום בצוואה. כל האמור מתחדד עוד נוכח העובדה שהמבקש הוא נהנה יחיד מהצוואה, שלשיטתו נחתמה במועד המאוחר ב 3 חודשים וחצי בלבד מצוואת האח.**

101. נסיבות העניין בכללותן, ומבחן השכל הישר לאור המפורט לאורכו של פסק הדין, מובילים את בית המשפט למסקנה המסתברת ש**המבקש "לקח באופן אחר" חלק בעשיית הצוואה הנוטריונית, ושדינה של הצוואה הנוטריונית להתבטל אף לנוכח עילה זו.**

סוף דבר

102. בחלקו הראשון של פסק הדין, מצא בית המשפט שהפגמים הצורניים החמורים בה לוקה הצוואה הנוטריונית יורדים לשורשו של עניין. היה בהם להניח על כתפי המבקש נטל שכנוע כבד, להסיר כל ספק שהוא לגבי טענתו שהצוואה משקפת את רצונה האמיתי והחופשי של המנוחה, מתוקף הוראות סעיף 25 לחוק הירושה. המבקש לא עמד בנטל זה והמסקנה המתבקשת היא שדין הצוואה להתבטל מתוקף הפגמים הצורניים כאמור, וכך נקבע.

103. בית המשפט הוסיף ועמד על יתר נסיבות העניין ומצא שעל אף נסיבות העניין, אין די בראיות שהועלו בפניי בית המשפט כדי לבסס את בטלות הצוואה מפאת השפעה בלתי הוגנת. מנגד נמצא שיש בנסיבות העניין על מנת לבסס עילה למעורבות מצד המבקש, כמי ש"**לקח חלק באופן אחר בעריכתה**" ומתוקף סעיף 35 לחוק הירושה ואף מטעם זה דין הצוואה להתבטל.

104. המבקש לא העמיד סימוכין או טענות ישירות להתנגדותו לצוואת המנוחה לטובת האח מיום 31.3.15.

105. על בסיס האמור והנקוב בפסק הדין, נקבע כדלקמן.

א. ת"ע 51414-06-16 – בקשת האח למתן צו קיום לצוואה מיום 31.3.2015 – מתקבלת. האח רשאי להגיש צו לקיום הצוואה לחתימת בית המשפט.

ב. ת"ע 51395-06-16 – התנגדות האח למתן צו לקיום הצוואה הנוטריונית – מתקבלת, ומוצהר בזאת שצוואת המנוחה הנוטריונית שאושרה ביום 20.7.15 - בטלה.

ג. ת"ע 37930-04-17 – התנגדות המבקש למתן לצו קיום לצוואת 31.3.2015 – נדחית.

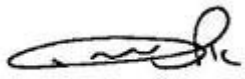
ד. ת"ע 11600-06-16 - בקשת המבקש למתן צו לקיום הצוואה הנוטריונית – נדחית.

ה. המבקש יישא בהוצאות ושכ"ט המתנגד בשיעור 15,000 ₪ (כולל מע"מ) שישולמו תוך 30 יום וממועד זה ואילך יצבור הסכום הפרשי הצמדה וריבית מיום פסק הדין ועד למועד התשלום בפועל.

המזכירות תמציא את פסק הדין לצדדים ותסגור את כל התיקים הקשורים.

ניתן לפרסום בהשמטת פרטים מזהים

ניתן היום, ט"ו שבט תשפ"א, 28 ינואר 2021, בהעדר הצדדים.

אלה מירז, סגנית נשיא